

ЛИЧНОСТНИ ОСОБЕНОСТИ И СТИЛ НА ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЕ

Румяна Божинова, Елиана Пенчева

The aim of this article is to present a study on the relationship between decision making style ("activity-decisiveness" and "individual responsibility" according to Franken) and psychological type (according to Jung) on the basis of 350 subjects at the age of 18 – 60, with different professional orientation – technical, humanitarian and sport. It is established that the style "activity-decisiveness" is essentially connected with the following psychological type dimensions – Extraversion, Intuition, Feeling and Perception. The influence of Perception is the most significant one. The relation of the style "individual responsibility" is more limited – its most clear expression is with the function Thinking. Some differences are registered in the manifestation of these tendencies by gender, age and professional orientation.

Изучаването на специфичните регулативни аспекти в поведението на индивида е едно от големите предизвикателства за психологията на личността. Особен интерес представлява връзката между вземането на решение и личностните особености, поради нейното съществено значение за постигнатите от индивида резултати.

Утвърдено е разбирането, че вземането на решение е процес, центриран върху избора на един вариант на действие при наличие на най-малко две възможности (алтернативи). Неговото протичане е свързано с няколко основни момента, като възприемане и осмисляне на задачата (ситуацията) на решение; оценка на алтернативите на решение (включително генериране на нови алтернативи); и избор на алтернатива. При по-широко третиране на процеса се обръща внимание и върху изпълнението на решението, както и върху по-късната му преценка и модификация.

Определен акцент, при изучаване вземането на решение, се поставя върху задачата (ситуацията) на решение. Приема се, че тя намира съществено отражение върху протичането на процеса на решение. Повечето от задачите, подлежащи на решение, са от рисков тип и индивидът не знае какъв

точно резултат ще постигне след определен избор на алтернатива. Той обаче, е в състояние да варира допускания риск, съобразно своите прогнози. От своя страна динамичният тип задачи предполагат поетапно вземане на решение, което е свързано с наличието на промени в ситуацията на решение. Подобни решения се наблюдават в различен тип професионални дейности — в областта на управлението (примерно определено производство може да се наложи да бъде намалено, увеличено или преустроено, в зависимост от пазара), в изпълнителски тип професии, каквато е работата на пилота, шофьора, оператора и други (където динамиката е перманентна).

Спецификата на процеса на вземане на решение зависи също от това, дали той е реализиран самостоятелно или при взаимодействие с други хора. Екипната форма на работа е нещо обичайно в съвременното общество и изучаването на закономерностите на груповото вземане на решение намира все по-широко място.

Специален интерес по отношение фокуса на предлаганата работа — „личност — вземане на решение“, представляват стратегията и стилът на вземане на решение. Доказано е, че актът на вземане на решение се конкретизира от определена стратегия, т.е. правило, на което е подчинен процесът на избор на алтернатива. При това следваната от индивида стратегия по специфичен начин е съобразена с риска и ползата, която носи даден избор. Известна е например стратегията на избор на алтернативи със средно равнище на трудност (където рискът от провал е умерен), следвана от лицата с висока мотивация за постижение и от друга страна — стратегията, свързана с избор на много лесни или прекалено трудни алтернативи, предпочитана от лицата, насочени към избягване на неуспеха (Хекхаузен, 1986).

Съвременните изследвания върху вземането на решение в аспекта на личностната му определеност отделят все по-голямо внимание на „**стила на вземане на решение**“. Това понятие е свързано със склонността на индивида към прилагане на еднотипни стратегии на решение в близки по характер ситуации. Нът (Nutt, 1993) отбелязва като особено съществен при разграничаването на успешния стил на решение (за определен тип дейност или професионална област) факта, че различните индивиди, изправени пред видимо идентични ситуации на решение, следват различен стил, отразяващ придържането им към различен подход на анализ и прогнозиране на последициите от даден избор на поведение.

В подобен план са и проучванията на Франкен (Franken, 1988), чиято концепция е използвана в представяното в статията емпирично изследване. Той се насочва към идентифициране на стил на вземане на решение, означен като „активност-решителност“, и втори — наречен „индивидуална отговорност“. Според него тези стилове са типични за успяващия тип мениджъри. Стилът „активност-решителност“ отразява следване на стратегия, която да се изразява в бързо вземане на решение, вземане на решение при недостиг на информация, изоставяне на планове и проекти, които не работят, и отговорност за взетите решения. По същността си този стил е свързан с динамичния тип задачи на решение, с каквито в повечето случаи се среща съвременният мениджър.